De gymzaal als ontmoetingsplek tussen culturen

Hoe toekomstige LO-docenten leren omgaan met culturele diversiteit in het bewegingsonderwijs

Hoewel culturele diversiteit in Nederland geen nieuw fenomeen is, laten cijfers al jarenlang een patroon van toenemende etnische diversiteit in de schoolklassen zien (CBS, 2022a). In het bewegingsonderwijs, waar (beter) leren bewegen, sociale interactie en samenwerking centraal staan, kunnen we veel van elkaars verschillen leren maar schuurt het ook soms op gebied van culturele diversiteit. Hoe ga je als docent LO om met deze diversiteit? Hoe kun je verbinding bevorderen zonder je professionele rol te verliezen? Met deze vragen ben ik aan de slag gegaan in een kwalitatief onderzoek voor mijn masterthesis van de opleiding Lichamelijk Opvoeding en Sportpedagogiek aan de Calo van Hogeschool Windesheim.

| Charafeddine Benalla

Cultureel divers onderwijs vraagt om een bewuste integratie van de leefwereld van leerlingen in onder andere het curriculum (Banks, 2015). Juist in de gymzaal kunnen verschillen in culturele waarden en normen zichtbaar worden, wat kansen biedt voor ontmoeting, maar ook vraagt om culturele responsiviteit en pedagogisch vakmanschap. Cultureel responsief lesgeven (CRL) houdt in dat je als docent actief inspeelt op de culturele achtergrond van leerlingen, zowel in je communicatie, je pedagogische keuzes als de vormgeving van je lessen (Alhanachi, 2023).

Een nieuwe realiteit op stage

Het onderzoek richtte zich op derdejaars alo-studenten die stage liepen in het voortgezet onderwijs. Tijdens één-op-één interviews nodigde ik hen uit om te reflecteren op hun eigen culturele achtergrond en hun ervaringen, zowel op hun stage als daarbuiten. Veel van hen zijn opgegroeid in een relatief monoculturele omgeving. Tijdens de stage kwamen ze voor het eerst echt in aanraking met culturele verschillen. Die eerste kennismaking bleek vaak confronterend en soms verwarrend.

"Ik moest echt even schakelen." vertelt een student. "Ik kom uit een witte bubbel. Pas op de opleiding kreeg ik vragen over waarom ik bepaalde dingen deed. Dat zette me aan het denken."

Deze eerste confrontatie met diversiteit is vaak een kantelpunt. Het dwingt studenten tot zelfreflectie, waarbij ze ontdekken dat wat zij als 'normaal' beschouwen, niet universeel is. De gymzaal, als sociaal en fysiek leerklimaat, blijkt een plek waar verschillen snel zichtbaar en voelbaar worden. Hierdoor ontstaat spanning, maar ook ruimte voor ontwikkeling.

> // Cultureel responsief lesgeven vereist niet alleen kennis over de ander, maar ook reflectie op het eigen referentiekader

Nieuwsgierigheid en respect als motor voor verbinding

Opvallend was dat studenten die actief vragen durfden te stellen en oprechte interesse toonden in de ander, makkelijker verbinding maakten met leerlingen. Nieuwsgierigheid bleek een sleutel tot wederzijds respect. Een student verwoordt dat als volgt: "Ik weet het niet, dus ik vraag het gewoon. Dat is beter dan aannemen."

Door met een open houding het gesprek aan te gaan, ontstond er begrip en erkenning. Studenten leerden bijvoorbeeld over het belang van kledingnormen, lichamelijk contact of de rol van familie in andere culturen. Deze kennis zorgde voor een eerste stap richting een meer afgestemde omgang met culturele diversiteit in de gymzaal. Toch gaven veel studenten aan te worstelen met hun rol. Ze wilden leerlingen begrijpen en respecteren, maar tegelijkertijd ook duidelijkheid en structuur bieden in de les. De balans tussen empathie en professionaliteit blijkt complex, zoals ook Gay (2002) beschrijft, cultureel responsief lesgeven vereist niet alleen kennis over de ander, maar ook reflectie op het eigen referentiekader.

Culturele spanning in de gymzaal

De gymzaal vormt vaak een unieke ontmoetingsplek tussen verschillende leefwerelden. Jongeren schakelen daar tussen wat pedagoog Iliass El Hadioui (2011) beschrijft als drie domeinen: de thuiscultuur, de straatcultuur en de schoolcultuur. Dit 'cultureel schakelen'

Nieuwsgierigheid bleek een sleutel tot wederzijds respect

kan leiden tot onbegrip of weerstand. Jongeren passen hun gedrag aan afhankelijk van hun omgeving en niet elke leerling voelt zich direct thuis in de schoolse normen van de docent. Een student beschreef dit als volgt:
'Aan het begin van het schooljaar, op mijn nieuwe stage, was ik de les aan het geven en ik had een paar buitenlandse jongens in de klas. En die keken me amper aan. [...] Bij mijn stagemaatje deden ze alles, ze deden alles voor hem, ze zien hem echt wel als voorbeeld en bij mij deden ze helemaal niks van wat ik zei.'

Deze ervaring laat zien dat culturele herkenning invloed kan hebben op relatie en gezag. Wanneer leerlingen zich niet herkennen in de docent of geen aansluiting voelen, ontstaat er afstand. Dit vraagt van de docent niet alleen pedagogische vaardigheden, maar ook cultureel bewustzijn en flexibiliteit.

Handelingsverlegenheid en de noodzaak tot voorbereiding

Veel studenten gaven aan dat ze zich handelingsverlegen voelden bij culturele dilemma's. Vooral bij thema's als gender, lichamelijk contact of religieuze normen ontstond onzekerheid. Tijdens de interviews werd onder andere een vignet voorgelegd over de wendsprong. In deze lessituatie moesten leerlingen elkaar ondersteunen bij het uitvoeren van een wendsprong, wat fysiek contact en samenwerking vereiste. In één van de groepen ontstond handelingsverlegenheid toen een leerling met een hoofddoek, Yasmina, meedeed aan de oefening. Medeleerlingen twijfelden openlijk of ze haar wel mochten aanraken, waarop Yasmina zich terugtrok en zei het zelf wel te doen. De oefening verliep moeizaam, er ontstond spanning in de groep en de samenwerking kwam nauwelijks op gang. Dit vignet riep bij studenten de vraag op, wat doe je als docent in zo'n situatie? Houd je vast aan de werkvorm of zoek je naar een inclusieve aanpassing?

Studenten vertelden dat ze deze situaties vaak op gevoel oplosten. Sommigen probeerden creatief te zijn met alternatieve opdrachten, anderen zochten hulp bij stagebegeleiders. Maar er was ook twijfel, wanneer ben je cultureel responsief en wanneer ga je misschien juist voorbij aan groepsdynamiek of individuele grenzen?

Studenten gaven aan dat zij de meerwaarde inzien van het expliciet integreren van cultureel responsief lesgeven binnen de opleiding. Ze spraken de wens uit om daarbij te werken met praktische voorbeelden en concrete handvatten. Op dit moment ervaren zij nog een kloof tussen hun intentie en de praktijk. Een spanning die ook zichtbaar wordt in het onderzoek van Alhanachi (2023), waarin het belang wordt benadrukt van structurele en schoolbrede ondersteuning bij het vormgeven van cultureel responsief lesgeven in de lespraktijk. Studenten wilden inclusief zijn, maar missen de tools en/of het vertrouwen om hierin consequent en effectief te handelen. Goede intenties zijn hierin niet genoeg, het vraagt om concrete oefening en reflectie (Theeuwes et al. 2019).

Het belang van rolmodellen

Een opvallend inzicht uit het onderzoek was de kracht van rolmodellen. Studenten merkten dat leerlingen zich eerder herkenden in docenten met een vergelijkbare culturele achtergrond of levenservaring. Zulke docenten zijn niet alleen bruggenbouwers, maar fungeren ook als voorbeeld van hoe verschillen naast elkaar kunnen bestaan en elkaar kunnen aanvullen.

"Ik merk dat ik een beetje meega in wat zij 'straatcultuur' noemen. Ik ben ook wat nonchalanter. Ik vind het allemaal wel prima als ze een keertje

door me heen praten." vertelde een student. Het helpt de dynamiek in de gymzaal als leerlingen zich gezien en begrepen voelen. Rolmodellen kunnen daarbij een belangrijke rol spelen in het doorbreken van stereotypen en het opbouwen van vertrouwen.

Aanbevelingen voor de (opleidings)praktijk

Op basis van het onderzoek zijn er meerdere aanbevelingen te doen aan lerarenopleidingen en werkveld:

- Integreer cultureel responsief lesgeven expliciet in het curriculum. Werk met realistische casussen en rollenspellen waarin culturele dilemma's voorkomen. Maak ruimte voor dialoog over culturele identiteit en inclusie.
- Faciliteer stages op cultureel diverse scholen. Studenten worden zich dan bewust van hun eigen referentiekader en leren schakelen tussen verschillende perspectieven. Koppel hier structurele intervisie aan waarin interculturele vraagstukken besproken worden.
- Zet praktijkdeskundigen in. Praktijkverhalen van docenten uit cultureel diverse leeromgevingen geven studenten zicht op wat werkt in de praktijk en waarom. Het normaliseert het zoeken, twijfelen en groeien binnen dit thema.
- Investeer in teamleren. Niet alleen studenten, maar ook docenten kunnen profiteren van professionele leergemeenschappen rondom thema's als culturele diversiteit.

Een oproep tot bewustwording en verbinding

Intercultureel bewegen kent geen pasklare antwoorden, maar vraagt om een open mindset. Reflectie op je eigen referentiekader, vragen durven stellen en het creëren van ruimte voor verschil kunnen van bewegingsonderwijs een plek maken waar iedere leerling zich gezien en gewaardeerd voelt.
De gymzaal is een uitstekende plek waar leerlingen kunnen oefenen in samenleven. Waar respect, wederkerigheid en samenwerking net zo belangrijk zijn als motorische vaardigheden. Dit vraagt van de docent bewustzijn van de culturele dynamiek in zijn of haar klas. Alleen dan ontstaat er ruimte voor het waarderen van de culturele verschillen en overeenkomsten van leerlingen.
Door te bewegen tussen culturen leren docenten om flexibel, empathisch en bewust te zijn. En wie die vaardigheden beheerst bouwt niet alleen aan betere lessen, maar ook aan een rechtvaardigere samenleving. Juist daar ligt de meerwaarde van lichamelijke opvoeding in een diverse wereld. ●

Wil je verder praten over dit onderwerp of mijn thesis lezen? Neem gerust contact met me op.

Bronnen
Scan of klik *hier* naar de bronnen

Contact
c.benalla@windesheim.nl
Charafeddine Benalla is opleidingsdocent aan de Calo en heeft eerder gewerkt als LO-docent Sport & Bewegen op het ROC Midden Nederland

Foto's
Calo - Windesheim foto en SportCollege - ROC Midden Nederland

Kernwoorden
cultuurverschillen, cultureel bewustzijn, cultureel responsief lesgeven (CRL)